MAHAKAMA KUU YA JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA

KANDA YA TANGA

RUFAA YA NDOA NAMBA 2 YA MWAKA 2020

(Inatokana na Shauri la Ndoa na Talaka Na. 24 la Mwaka 2019 la Mahakama ya Mwanzo Mbaramo, na baadae Rufaa ya Ndoa Na. 9 ya Mwaka 2019)

KATI YA

NEEMA ALLY ..... MRUFANI

DHIDI YA

CONSTANTINE GABRIEL..... MRUFANIWA

HUKUMU

MRUMA, J.

Mrufani Neema Ally alifungua Shauri katika Mahakama ya Mwanzo Mbaramo Wilayani Muheza dhidi ya Mrufaniwa Constantine Gabriel akidai yafuatayo:

1. Uthibitisho wa uwepo wa ndoa kati yao
2. Mgawanyo wa mali zilizopatikana wakati wakiishi kama mke na mume.
3. Aruhusiwe kuishi na mtoto wao Salma Constantine.
4. Mrufaniwa (Constantine Gabriel) aamrishwe kumtunza mtoto Salma Constantine.

Baada ya kusikiliza ushahidi wa pande zote mbili Mahakama ya Mwanzo Mbaramo ilisema kuwa mrufani Neema Ally alikuwa ameshindwa kuthibitisha uwepo wa ndoa au hata dhana ya ndoa kati yake na mrufaniwa Constantine Gabriel kwa kuwa mrufaniwa Constantine Gabriel alikuwa ametoa Mahakamani Cheti cha ndoa kilichokuwa kinaonyesha kuwa alikuwa na ndoa ya Kikristo na mke mwingine aitwaye Joyce Migalo Masanja. Kwa mantiki hiyo Mahakama ya Mwanzo iliamua kuwa kwa kuwa hakukuwa na ndoa wala dhana ya ndoa bali mrufani na mrufaniwa walikuwa wamezaa tu, basi mrufani hastahili mgao wowote wa mali inayodaiwa kuchumwa wakati wakiishi pamoja. Kwa maana nyingine ni kwamba Mahakama ya Mwanzo ilisema kwa ushahidi uliotolewa mbele yake, Neema na Constantine hawakuwahi kuishi pamoja kama mke na mume bali walipata mtoto tu (bila kuishi pamoja), jambo ambalo linawezekana katika utaratibu wa maisha ya binadamu kwani kupata mtoto sio lazima kuishi pamoja. Binadamu wa jinsia tofauti wanaweza kupata mtoto ndani ya kipindi cha sekunde kumi (10) baada ya "kukutana".

Mrufani Neema Ally hakuridhika na uamuzi huo wa Mahakama ya Mwanzo hivyo alikata rufaa Mahakama ya Wilaya.

Katika hukumu yake Mahakama ya Wilaya ilikubaliana na Mahakama ya Mwanzo kuwa hakukuwa na ushahidi kuwa Neema na Constantine waliishi pamoja wakati wa maisha yao. Mahakama ya Wilaya ilieleza kuwa kwa kuwa kuishi kwao pamoja huko kulitokea wakati Constantine akiwa na ndoa kati yake na mtu anayeitwa Joyce Migalo, basi huo uhusiano wao usingeweza kuwa ni uhusiano wa mume na mke kwa mujibu wa Sheria. Kwa sababu hizo Mahakama ya Wilaya ilisema kuwa Neema na Constantine wasingeweza kuchukuliwa kama vile ni mume na mke.

Kuhusu mgao wa mali, Mahakama ya Wilaya ilikubaliana na Mahakama ya Mwanzo kuwa kwa kuwa dhana ya uwepo wa ndoa baina ya wawili hawa haikuthibitika basi kusingeweza kuwa na dhana ya mali au juhudi za pamoja wala mgao wa mali/vitu hivyo.

Mrufani (Neema Ally), hakuridhika na uamuzi huo wa Mahakama ya Wilaya na amekata tena rufaa katika Mahakama hii akiwa na sababu nne.

Rufaa hii ilisikilizwa tarehe 02/12/2020. Hata hivyo kwa kuwa kwa mujibu wa Kanuni (Chrismass Vacation Rules), Mahakama kuu inakuwa kwenye mapumziko ya sikukuu ya Krismasi kuanzia tarehe 15 ya Mwezi wa Disemba mpaka tarehe 31 ya Mwezi wa Januari ya kila Mwaka, hivyo hukumu hii ilipangwa kusomwa mwezi Februari, 2021.

Wakati wa kusikiliza rufaa hii pande zote mbili zilipewa fursa ya kutoa na kufafanua hoja zao. Kwa kuwa hoja zote zipo kwenye kumbukumbu sitazirudia humu. Hata hivyo kutokana na hoja hizo, mambo yanayotakiwa kuamuliwa na Mahakama hii ni haya yafuatayo:

(i) Je kulikuwa na ushahidi kuwa Neema na Constantine waliishi kinyumba kama mke na mume?

(ii) Je kama jibu la swali la kwanza hapa juu ni ndio, walipata mali yoyote?

(iii) Je kama waliishi kinyumba na walipata mali, je mali hiyo ilipatikana kwa nguvu au juhudi za pamoja?

(iv) Je katika shauri hili haki ya kila mtu ni nini?

Nitaanza na hoja ya kuishi pamoja. Hoja hii ilizungumzwa na mrufani (Neema) katika ushahidi wake. Neema alisema Constantine alimchukua kutoka nyumbani kwao Muheza Mwaka 2003. Walienda kuishi Zanzibar ambako waliiishi kwa miaka Kumi (10). Mwaka 2007 walifanikiwa kupata mtoto, Salma. Baadaye Constantine (Mrufaniwa) alihamishiwa Dar-es-Salaam akamuacha yeye mrufani (Neema) Zanzibar akiendelea kuishi kwenye nyumba ya Jeshi ambalo ndio Mwajiri wa mrufaniwa.

Ushahidi unaonyesha kuwa baada ya kuhamishiwa Dar-es-Salaam, mrufani (Neema) yeye alihamia Morogoro ambapo aliishi kwa mtu (Mwananchi) ambaye mumewe alikuwa anafanya kazi na mrufaniwa (Constantine). Hata hivyo mawasiliano baina yao yalikuwa yanaendelea kwani Mwaka 2018 kuna mazungumzo yalifanyika ambayo yalimfanya Neema kuhamia Muheza kwenye nyumba aliyojenga Constantine. Nyumba hii ilijengwa kwenye kiwanja kilichonunuliwa na Mrufaniwa (Constantine). Wakati anafungua shauri hili Neema alitokea Muheza na mgogoro ulianzia kwenye nyumba hiyo.

Ushahidi wa mrufani kuwa aliishi na mrufaniwa kama mke na mume, uliungwa mkono na ushahidi wa Zaina Bakari (SM4) ambaye ni Mama Mzazi wa mrufani. Kwa mujibu wa Zaina Bakari (SM4), mrufaniwa (Constantine Gabriel) alifika kwake na kumuomba akaishi na mwanawe (Mrufani), na kwamba ndoa ingefungwa baadae. Kwa mujibu wa SM4, Constantine alipofika kwake alijitambulisha kuwa ni Muislam hivyo aliamini ndoa itafungwa baadae. Shahidi huyu aliiambia Mahakama kuwa Wadaawa waliishi Zanzibar kwa muda mrefu. Baadae Constantine alihamishiwa Dar-es-Salaam na Neema alienda kuishi Morogoro. Mwaka 2018 wote waliishi Muheza hadi ugomvi baina yao ulipotokea mwaka 2019.

Ushahidi wa wadaawa kuishi pamoja pia umetolewa na Zuhura Mhina (SM6) ambaye ni mtoto wa mrufani (Neema). Shahidi huyu aliieleza Mahakama kuwa mrufani na mrufaniwa walikuwa wakiishi pamoja Zanzibar na kwamba mrufaniwa (Constatine) alimchukua na kumpeleka Zanzibar Mwaka 2006. Huko Zanzibar aliishi nao mpaka Mwaka 2010 alipomaliza darasa la saba na kurudi Tanga.

Katika ushahidi wake wa utetezi Mrufaniwa aliiambia Mahakama ya Mwanzo kuwa hakuwahi kuishi na mrufani kama mume na mke bali alizaa naye tu. Hata hivyo hakugusia chochote juu ya ushahidi wa Zaina Bakari (SM4) uliosema kuwa alimchukua Neema (Mrufani) kutoka kwake na kwenda kuishi naye Zanzibar na alipoulizwa kwa nini hakumhoji SM4 swali lolote alisema:

'nilimheshimu Mama yake SM1 maana ni Mkwe wangu ndio maana sikumhoji maswali' (angalia ukurasa wa 15 wa nakala ya mwenendo wa shauri lilipokuwa Mahakama ya Mwanzo iliyopigwa chapa)

Pia mrufaniwa (Constantine) hakumhoji lolote Zuhura Mhina (SM6) ambaye alisema kuwa alichukuliwa na mrufani toka Tanga Mwaka 2006 na kwenda kuishi na mrufani na mrufaniwa Zanzibar, ambapo alisoma mpaka alipomaliza darasa la Saba Mwaka 2010 na kurudi tena Tanga.

Kwa upande mwingine shahidi wa mrufaniwa Scola Gervas (SU2) hakusema lolote iwapo mrufani na mrufaniwa walikuwa wanaishi pamoja au la. Ushahidi wake ulilenga zaidi kuonyesha kuwa wakati mrufani anazaa na mrufaniwa tayari alikuwa ana ndoa na Joyce iliyofungwa Kanisa la Mnarani Zanzibar Mwaka 1997. Hata hivyo huyo mkewe, yaani Joyce hakuitwa Mahakamani kutoa ushahidi juu ya uwepo wa ndoa kati yake na mrufaniwa na Mahakama haikupewa maelezo yoyote kwa nini hakuitwa.

Kwa ushahidi juo nilioufanyia tathimini hapo juu, na hasa ushahidi wa mrufani, na ule wa Zaina Bakari (SM4) na Zuhura Mhina (SM6) ni dhahiri kuwa mrufaniwa alimchukua mrufani na kwenda kuishi naye Zanzibar angalau kwa kipindi cha takribani miaka 10 kuanzia 2003 mpaka 2013.

Kwa kipindi hicho walichoishi pamoja walipata hadhi ya kuwa mume na mke ndio maana:

(i) Walipata mtoto aitwaye Salma Constantine

(ii) Mrufani (Constantine) alimchukua Zuhura Mhina ambaye ni mtoto wa Mrufani (Neema) na kumpeleka Zanzibar tangu Mwaka 2006 na aliishi nao mpaka alipomaliza shule mwaka 2010 na kurudi Tanga.

(iii) Ni kutokana na kuwepo kwa uhusiano huo (wa mume na mke), ndio maana mrufani alipoulizwa na washauri wa Mahakama kwa nini hakumuuliza swali lolote SM4 alijibu kuwa hakumuuliza kwa kuwa SM4 alikuwa ni mkwe wake.

Neno '*Mama Mkwe*' linaelezwa na Kamusi ya Kiswahili kuwa na maana ya Mama wa Mke. Kwa hiyo basi kwa kusema kuwa hakumuuliza SM4 swali kwa kuwa alikuwa anamheshimu kwa kuwa ni mkwe wake, mrufaniwa alikuwa anakiri kuwa mrufani alikuwa mkewe.

Kifungu cha 160 (1) cha Sheria ya Ndoa (Sura ya 29 ya Sheria iliyorejewa Mwaka 2019], kinasema hivi:

> *'Pale ambapo imethibitika kuwa Mwanamume ana Mwanamke wameishi pamoja kwa miaka miwili au zaidi katika mazingira ambayo wanapewa hadhi ya kuwa mume na mke kutakuwa na dhana (inayopingika) kuwa watu hao wameoana'*

Nimeshaeleza kuwa kwa ushahidi wa Mrufani, SM4 na SM6, Mrufani na Mrufaniwa waliishi pamoja kwa kipindi kisichopungua miaka kumi (10). Kwa kuwa walizaa mtoto, na Mrufaniwa aliamua kulea familia ya mrufani kama sehemu ya familia yake ikiwa ni pamoja na kuishi na kumsomesha Zuhura Mhina (SM6) kama mtoto wake na kwa kuwa mrufaniwa

anamtambua Mama wa Mrufani kama mama Mkwe wake, ni hitimisho langu kuwa walipata hadhi ya mume na mke.

Kuhusu mali/vitu vilivyopatikana kwa kipindi walichoishi kama mume na mke kwa ushahidi wa mrufani, (SM1), na ule wa Saidi Ally (SM2) ambaye alisema aliarifiwa na SM1 kuwa mrufaniwa angekuja Muheza kununua Kiwanja na kweli alifanya hivyo, Zaina Bakari (SM4) ambaye alisema aliitwa na mrufani ili aone kiwanja chao na alifanya hivyo na ule wa Salma Constantine, ni dhahiri kuwa Kiwanja kilichoko Muheza ambapo baadae kilijengwa nyumba kilipatikana wakati watu hawa wakiishi kama mume na mke.

Kifungu cha 114 (1) cha Sheria ya Ndoa kinatoa uwezo kwa Mahakama wakati ikitoa amri ya talaka au kutengana, kugawa mali zilizopatikana kwa nguvu au juhudi ya pamoja wakati wa maisha ya ndoa. Mahakama hii imeshaeleza kuwa kwa ushahidi uliopo, watu hawa waliishi kama mume na mke na kwamba kwa kipindi hicho walipata mali ikiwepo nyumba iliyopo Muheza.

Kifungu cha 114 (2) cha Sheria hiyo ya Ndoa kinaitaka Mahakama kuzingatia vigezo vifuatavyo wakati wa kuamuru mgawo wa mali/vitu:

(a) Mila na Desturi za jamii ya wadaawa

(b) Kiasi cha mchango wa kila mmtu kwa njia ya fedha, mali au kazi kuelekea upatikanaji wa mali/kitu husika

(c) Madeni yanayowakabili

(d) Mahitaji ya mtoto mdogo (kama yupo) anayezaliwa na watu hao.

Katika Shauri hili, hakuna ushahidi wowote kuwa mrufani (Neema), alichangia muda fedha au vifaa kuelekea kupatikana Kiwanja na/au Nyumba hiyo. Hata hivyo Mahakama ya Rufaa katika kesi ya Bi. Hawa Mohamed V. Ally Seif [1983] TLR 32 ilisema kwa kuwa ustawi wa familia ni sehemu muhimu ya shughuli za uchumi wa familia ni sahihi kuchukua mchango wa mume au mke katika kuistawisha familia kama mchango uliosaidia kupatikana kwa mali (au uchumi) wa familia. Ustawi wa familia unaweza kuangaliwa kwenye huduma kama kazi za ndani za kila siku mfano kupika, kufua, kuandaa waoto kwa ajili ya shule, usafi wa ndani ya nyumba na mazingirra yake na shughuli yoyote ambayo inalinda hadhi na heshima ya familia.

Mila na desturi ya jamii nyingi katika nchi yetu, ikiwemo ya watu wa Muheza, kazi na huduma nyingi za ndani (domestic duties) na hasa pale ambapo mwanamke hafanyi kazi za kiajira zinafanywa na mwanamke. Kwa hali hiyo na kwa kuzingatia kifungu cha 114 (2) (a) cha Sheria ya

Ndoa, mrufani (Neema), mchango wake ni kwa njia ya huduma za ndani za familia.

Swali la mwisho katika hoja hii ni kiwango au kipimo cha mchango wa huduma za ndani za kifamilia katika upatikanaji wa mali. Nakiri kuwa swali hili ni gumu. Hata hivyo nafikiri kuwa hakuwezi kuwa na kipimo halisi bali kila shauri lizingatie mazingira yake lenyewe japo mambo yafuatavyo yanaweza kutiliwa maanani"

1. Aina ya mali/kitu iliypatikana
2. Kama wadaawa walikuwa wanaishi ndani ya nyumba moja wakati wa upatikanaji wa mali hiyo.
3. Kama kulikuwa na msaidizi wa ndani (House Maid) aliyekuwa anasaidia kazi za ndani na ni nani (kati ya mume na mke) aliyekuwa anamlipa.
4. Nani (Kati ya Mume na Mke) alikuwa anatoa matumizi ya ndani mfano chakula, umeme , maji n.k.

Mambo hayo pamoja na mengine yakichukunguzwa kwa umakini yanaweza kutoa mwanga wa mchango wa kila mdaawa katika mali iliyopatikana wakati wa kuishi pamoja.

Katika Shauri hili hakuna ubishi kuwa mrufani (Neema), hakuwa na kazi ya ajira wala biashara, hivyo mchango wake ni kazi za ndani za kuhudumia familia.

Mali inayozungumziwa hapa ni nyumba. Hakukuwa na ushahidi kuwa kwa kipindi hicho watu hawa walikuwa na watumishi wa ndani wakimsaidia mrufani (Neema) kufanya shughuli za ndani. Kwa kuzingatia mahitaji ya kweli na vifaa (material) vinavyohitajika katika ujenzi wa nyumba naukadiria mchango wa mrufani katika upatikanaji wa nyumba hiyo kuwa robo (au Asilimia 25%) ya gharama yote ya nyumba hiyo.

Hivyo basi nakubali rufaa ya mrufani Neema Ally. Natengua na kufuta uamuzi wa Mahakama ya Wilaya katika Rufaa Namba 9 ya Mwaka 2019 na ule wa Mahakama ya Mwanzo Mbaramo katika Shauri la Unyumba (i.e Matrimonial Cause) Namba 24 la Mwaka 2019, na kwa kuwa ni dhahiri kuwa watu hawa hawana tena nia ya kuishi pamoja, mali waliyopata (imetajwa nyumba moja) igawanywe na mrufani (Neema Ally) apewe robo au 25% ya thamani ya nyumba hiyo. Ili kurahisisha utekelezaji wa Hukumu na amri hii, inaamriwa kuwa nyumba hiyo ifanyiwe tathimini na Mtathimini wa Serikali aliyesajiliwa, na Mrufaniwa (Constantine Gabriel) amlipe Neema Ally asilimia 25 ya thamani ya nyumba hiyo, yeye abaki na

nyumba kama akishindwa Bi. Neema Ally (Mrufani) amlipe Mrufaniwa (Bw. Constantine) asilimia 75% ya thamani ya nyumba yeye abaki na nyumba hiyo. Gharama za kufanya tathimini zitalipwa na wadaawa kwa uwiano huo huo wa asilimia 25 Neema Ally na asilimia 75 Constantine Gabriel.

Kama kufanya tathmini na kurejesheana asilimia zilizoamriwa hapo juu zitashindikana, basi nyumba hiyo iuzwe kwenye mnada wa hadhara na pesa itakayopatikana igawanywe kwa uwiano huo huo wa asilimia 25 (Mrufani Neema Ally) na asilimia 75 kwa Mrufaniwa Constantine Gabriel, baada ya kutoa gharama za mnada kwa uwiano huo huo.

Kuhusu nani akae na mtoto, ni dhahiri kuwa huyu mtoto ni wa kike na ametoa ushahidi dhidi ya baba yake. Katika hali ya kawaida ni wazi kuwa hawezi kuishi kwa raha ikiamriwa akae kwa baba. Hivyo basi mtoto atakaa na mama yake.

Kuhusu malezi, Sheria ya Watoto ya Mwaka 2009 inaweka wajibu wa malezi ya mtoto kwa wazazi (i.e. parents) kwa hiyo basi naamuruu mtoto Salma Constantine atakaa na Mama yake na atatunzwa na wazazi wote wawili. Mahakama ya Mwanzo iliamuru mrufaniwa awe anatoa shilingi 50,000/ kwa mwezi kama matunzo ya mtoto na kwamba awajibike kwa matumizi ya shule, matibabu n.k. sioni sababu ya kubadilisha amri hii

inabaki hivyo hivyo. Kwa kuwa mrufani mchango wake utakuwa katika uangalizi (welfare) wa mtoto wa kila siku.

Kuhusu gharama kwa kuwa hawa ni wazazi wa Salma, na uhusiano huu wa kiuzazi ni endelevu, hakuna atakayelipa gharama za rufaa hii.

A.R. Mruma, J

19/02/2021

Mahakama:

Hukumu imesomwa leo hii tarehe 19/02/2021 saa 9 mchana mbele ya mrufaniwa Constantine Gabriel, bila kuwepo mrufani Bibi Neema Ally.

A.R. Mruma, J

19/02/2021

Mahakama:

Haki ya kukata rufaa (kwa kibali cha Mahakama hii) kwenda Mahakama ya Rufani, imejulishwa.

A.R. Mruma

JAJI

19/02/2021